

Kvartals- rapport

3. kvartal 2024

Tema:
Lave forventninger, tross svak bedring

Innhold

1 Innledning	3
2 Konjunktorene	4
3 Kostnadsbildet	7
4 Det internasjonale bildet	9

Foto: Hans Fredrik Asbjørnsen

1. Innledning

Fra et historisk lavt nivå kan det nå se ut som pilene peker i litt mer positiv retning for norske mat- og drikkeprodusenter. Flere bedrifter mener nå at **markeds situasjonen** er mer positiv enn negativ, og også **markeds utsiktene** viser en svak bedring. Det fortsatt likevel noe flere bedrifter som venter en forverret situasjon den kommende tiden.

Usikkerheten knyttet til utviklingen fremover er naturligvis stor blant mange bedrifter, spesielt når man ser tilbake på hvor utfordrende de siste årene har vært med høye kostnadsøkninger og en økende geopolitisk uro. De fleste bedriftene i mat- og drikkenæringen er avhengige av å importere innsatsfaktorer fra verdensmarkedet. Bedriftene påvirkes derfor av hva som skjer utenfor Norges grenser. Svak norsk kronekurs, høye råvarepriser og økte transportkostnader får stor betydning for næringen.

Det er også utfordrende at en del av kostnadsøkningene kan se ut til å ha festet seg på et noe høyere nivå enn det som har vært normalt tidligere. Transportkostnader i form av fraktpriser og drivstoff er vesentlig høyere enn tidligere. Mange sentrale råvarepriser har stabilisert seg på et høyere nivå enn tidligere. Dette byr på en ny hverdag for mange bedrifter.

Det er positivt at prisveksten er på vei ned, og ifølge Norges Banks prognoser kan det komme et rentekutt i første kvartal neste år. Dette vil bidra til å redusere lånekostnader og stimulere økonomien til noe høyere aktivitet.

Det er tegn til at investeringene kan øke noe fremover, og bedriftenes forventninger til driftsresultat er noe mer positivt enn tidligere. Sysselsettingsforventningene har også bedret seg noe, men felles for alle disse tre parameterne er at det fortsatt er flere bedrifter som venter forverring enn de som venter bedring. Dette og at denne situasjonen nå har vedvart lenge, forteller oss at mange bedrifter fortsatt opplever krevende tider.

Petter Haas Brubakk,
Administrerende direktør i NHO Mat og Drikke

DIGITAL VERSJON

[Her kan du lese den digitale versjonen av Kvartalsrapporten](#)

2. Konjunktorene

Til tross for krevende tider med høy rente, høye kostnader og forholdsvis lav vekst i norsk økonomi ser det ut som markedssituasjonen har bedret seg noe for medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke så langt i år. Fra andre til tredje kvartal bedret situasjonen seg en god del, vel og merke fra et forholdsvis lavt nivå. Utviklingen de siste kvartalene viser at pilen per nå peker oppover, dette er positivt for en næring som har møtt mange utfordringer de siste årene. Samtidig skal vi være forsiktige med å trekke for bastante konklusjoner basert på utviklingen fra et kvartal til et annet.

Selv om bedriftenes opplevelse av nåværende markedssituasjon er bedre enn den har vært de siste kvartalene, er det ingen grunn til å tro at alle utfordringer er løst. Bedriftene i næringen står fortsatt overfor mange utfordringer blant annet knyttet til høye priser på innsatsfaktorer, manglende tilgang på kvalifisert arbeidskraft og stor usikkerhet rundt utviklingen i strømprisene gjennom vinteren.

Som figur 1 viser har situasjonen bedret seg noe for bedriftene de siste kvartalene, dette gjelder også dersom man ser på medlemsbedriftene i NHO totalt sett. Oppgangen har vært noe lavere for NHO totalt sammenlignet med NHO Mat og Drikke, men variasjonen mellom de ulike landsforeningene og næringene er store. Ser man nærmere på utviklingen til medlemmene i NHO Mat og Drikke viser tallene at en del av nedgangen etter pandemien, hvor næringen gjorde det veldig godt, nå er hentet inn. Men, det er viktig å legge merke til at bedriftenes markedssituasjon fortsatt er på et noe lavere nivå enn før pandemien. Dette viser at mange bedrifter fortsatt står overfor krevende tider.

Dersom man ser på markedsutsettene, altså hvordan bedriftene tror de neste seks månedene kommer til å bli, har de to siste kvartalene vist en bedring. Dette kommer etter et kraftig fall fra fjerde kvartal i fjor til første kvartal i år. Det er uansett viktig å presisere at det fortsatt er marginalt flere pessimister enn optimister når

fremtidens markedssituasjon spås blant bedriftene. Figur 2 viser at her ligger bedriftene forholdsvis likt når man sammenligner med NHO totalt. Akkurat hvordan disse resultatene skal tolkes kan vi ikke si med sikkerhet. Undersøkelsene er ment å fange opp et øyeblikksbilde av hvordan bedriftene opplever situasjonen akkurat der og da. Dette betyr også at det er viktig å ikke legge for mye vekt på en enkeltobservasjon, men heller følge utviklingen over tid. Det er uansett slik at tallene gir en innsikt og forståelse av hvordan en del av bedriftene opplever situasjonen fra kvartal til kvartal.

Bedriftenes forventninger til utviklingen i salgspriser, investeringer, driftsresultat og sysselsetting er illustrert i figur 3. Etter en lengre periode med negativ utvikling for alle disse har det snudd litt det siste året. Denne oppgangen kommer fra et historisk bunnpunkt, og til tross for bedring er det slik at de fleste av kategoriene fortsatt ligger på minussiden, det er altså flere bedrifter som venter forverring kontra bedring. Dette vitner om at mange av bedriftene i næringen fortsatt ser utfordringer i tiden som kommer.

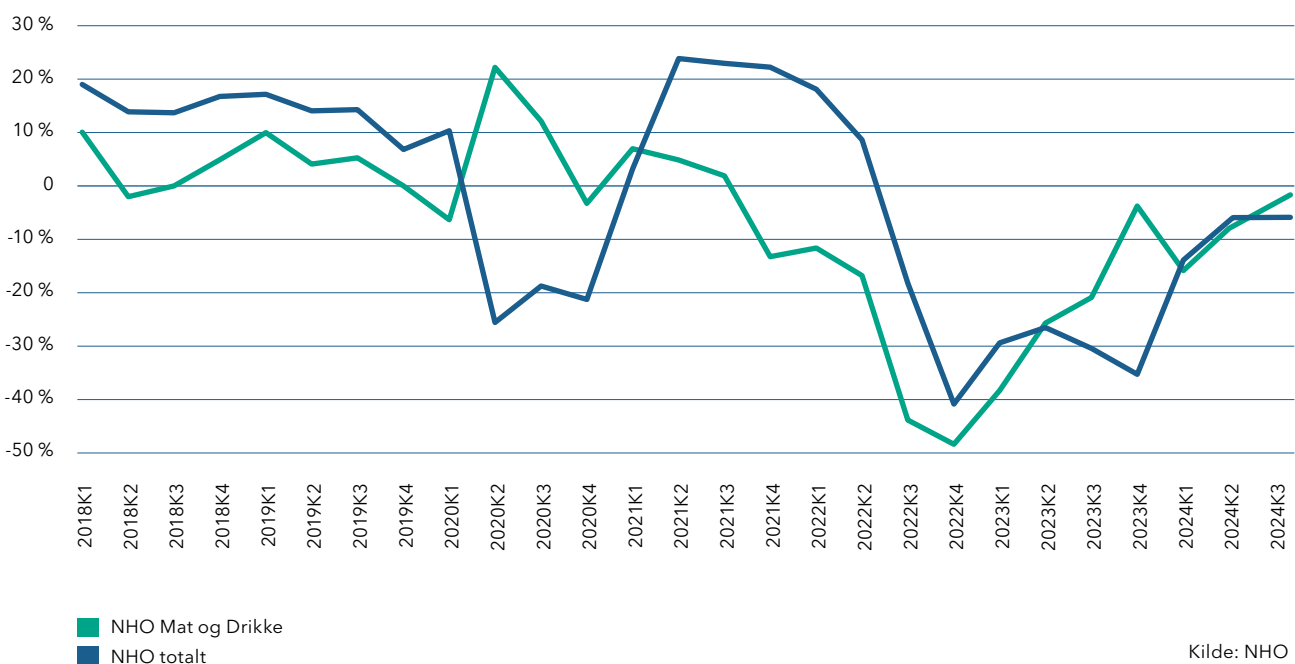
Ser man på utviklingen i sysselsetting har denne falt mye de siste årene etter pandemien. Noe skyldes naturlige årsaker, mens andre grunner kan være at bedriftene ikke har råd til å opprettholde antall ansatte grunnet høye kostnadsøkninger, dårligere driftsresultat og endret etterspørsel. I tillegg er det slik at mange bedrifter mangler kompetent arbeidskraft, samtidig som det er høy konkurranse om å skaffe de riktige ansatte i bedriftene.

For å kunne drive lønnsomt er bedriftene over tid avhengige av å både ha positivt driftsresultat og å kunne gjennomføre investeringer. Tallene viser at en del av bedriftene i større grad venter bedring i tiden som kommer, enn det som har vært tilfelle tidligere. Som nevnt innledningsvis er det fortsatt slik at det er en overvekt av de som venter forverring, men andelen er ikke like høy som før.

Figur 1: Markedssituasjon medlemsbedrifter NHO og NHO Mat og Drikke, nettotall*

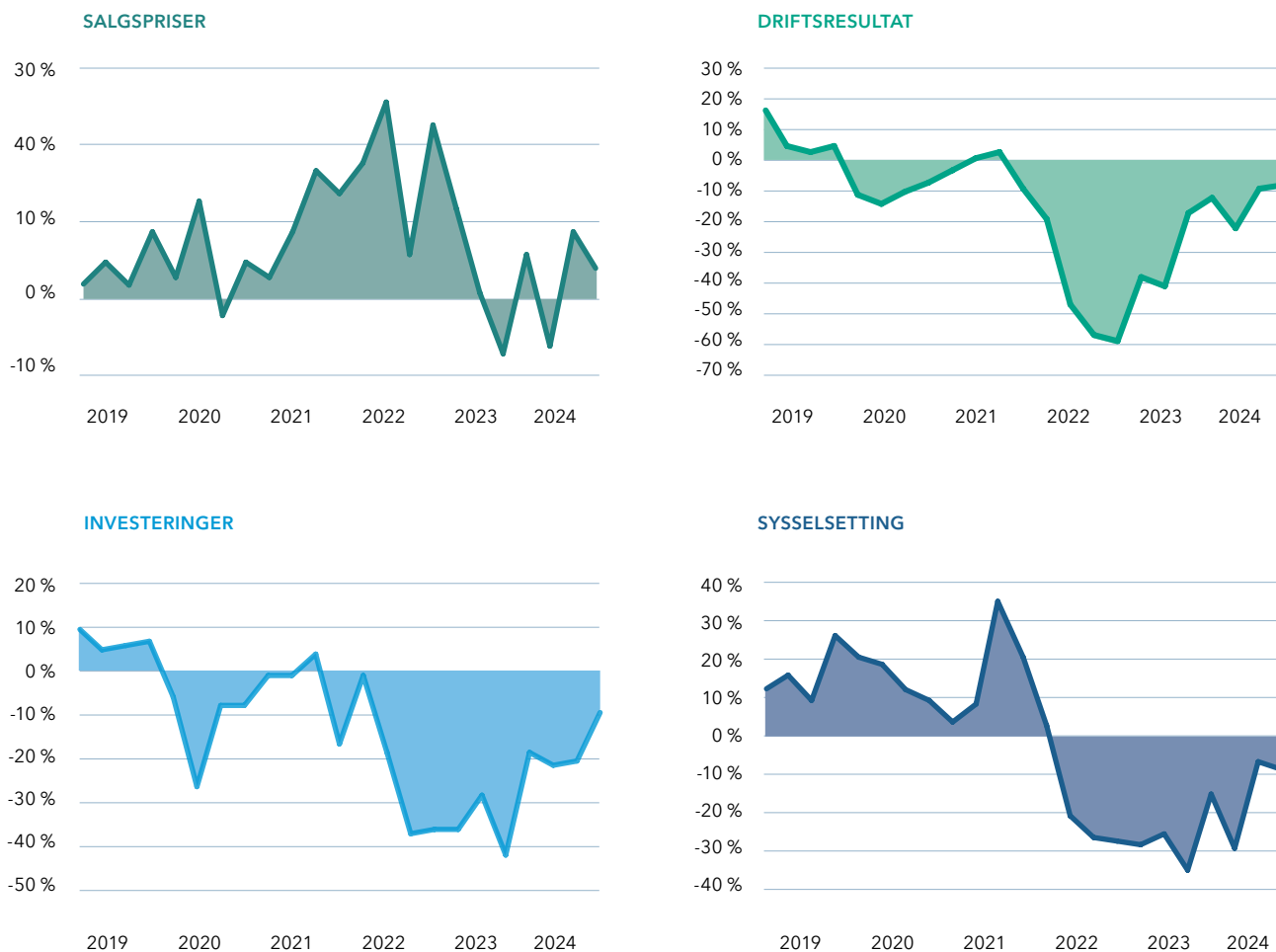

Figur 2: Markedsutsikter medlemsbedrifter NHO og NHO Mat og Drikke, nettotall*

* Nettotall vil si differansen mellom de som har svart "god" og de som har svart "dårlig".

Figur 3: Forventninger til de neste seks månedene, medlemsbedrifter NHO Mat og Drikke, nettotall*

*Nettotall vil si differansen mellom de som har svart "god" og de som har svart "dårlig".

Kilde: NHO

3. Kostnadsbildet

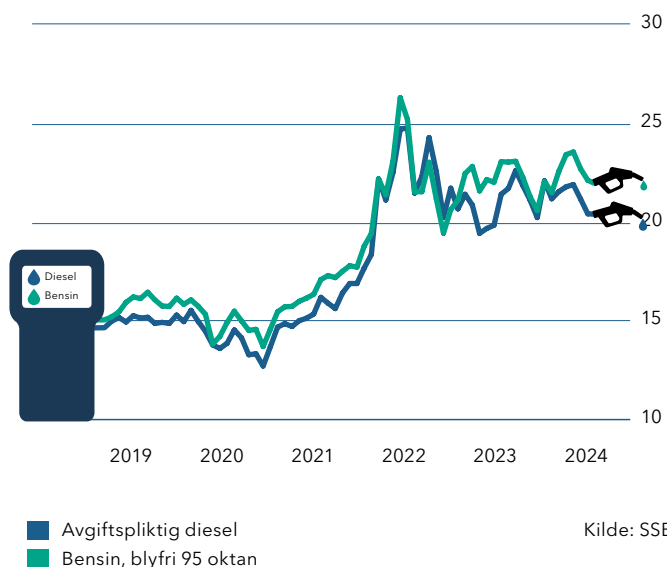
De siste års kostnadsøkninger på ulike innsatsfaktorer kan se ut til å ha festet seg på et høyere nivå enn det som har vært tilfelle tidligere. Både råvarer, transport og energi har blitt merkbart dyrere for bedriftene i mat- og drikkenæringen. I forrige [kvartalsrapport](#) ble både råvarepriser og strømpriser vist frem i ulike figurer. Her var det tydelig at råvareprisene fortsatt lå på et nivå over det som har vært vanlig før energikrise, krig og pandemi. Dette betyr ikke at disse på et tidspunkt kan komme ned på et lavere nivå og dermed bidra til en reduksjon i kostnadene for bedriftene, men slik situasjonen ser ut nå tyder mye på at dette kan være en ny normal.

Når det gjelder strømprisene og kostnader knyttet til energi har disse blitt redusert fra de rekordhøye toppene i slutten av 2022, men ligger fortsatt noe høyere enn tidligere for enkelte av prisområdene. Her er det ikke nødvendigvis nivået som er den største utfordringen, men nettopp det at prisene varierer for de ulike landsdelene i Norge. I tillegg til forskjellen mellom nord og sør har det vært mye fokus på forskjellene mellom prisområde NO1, NO2 og NO5. Altså Øst-Norge, Sør-Norge og Vest-Norge. I Sør-Norge har prisene over tid vært høyere enn i de to andre landsdelene. I tredje kvartal var prisene i gjennomsnitt over dobbelt så høye i NO2 som i NO1. Dette fører til en svært uheldig konkurransevridning mellom bedrifter i de ulike prisområdene for strøm.

Det er derfor positivt at det nå tas grep også på kort sikt for å bidra til å utjevne disse prisforskjellene. Statnett innfører fra og med 29. oktober 2024 en ny beregningsmetode som skal kunne bidra til å redusere strømprisforskjellene mellom de ulike prisområdene. Du kan lese mer om ordningen i NVEs [faktaark](#).

Kostnaden knyttet til transport har også økt mye de seneste årene. Dette påvirker mange av bedriftene i næringen på flere områder. I tillegg til varekostnaden ved å importere råvarer og andre innsatsfaktorer fra verdensmarkedet må man også betale for å få varene levert, enten dette er ved båt, fly, lastebil eller andre fraktmetoder. Her påvirkes prisen på transport av mange ulike faktorer, blant annet drivstoffkostnader. Prisen på både bensin og diesel har økt mye de siste årene (figur 4). Fra å koste rundt 14 kr/liter i starten på 2021 har drivstoffprisene nå steget til godt over 20 kr/liter. I 2022 var prisene helt oppe på rundt 25 kr/liter. I tillegg til kostnaden ved å få levert innsatsfaktorer kommer også eventuelle kostnader ved transport av ferdige produkter.

Figur 4: Prisutvikling på drivstoff, kr/liter

Transport av varer i container på skip har også økt mye i pris den siste tiden. Freightos Baltic Index måler globale containerfraktpriser. Her viser indeksen at prisene har økt mye i tredje kvartal. Fra 2017 til 2020 lå prisen på én container rundt 1 500 dollar. Under deler av pandemien og i tiden etter blokkeringen av Suezkanalen i 2021 økte prisene til rekordhøye nivåer. På det dyreste kostet det over 10 000 dollar for å frakte én container. Nå i tredje kvartal har prisene igjen økt, og i august var prisen over 5 000 dollar.

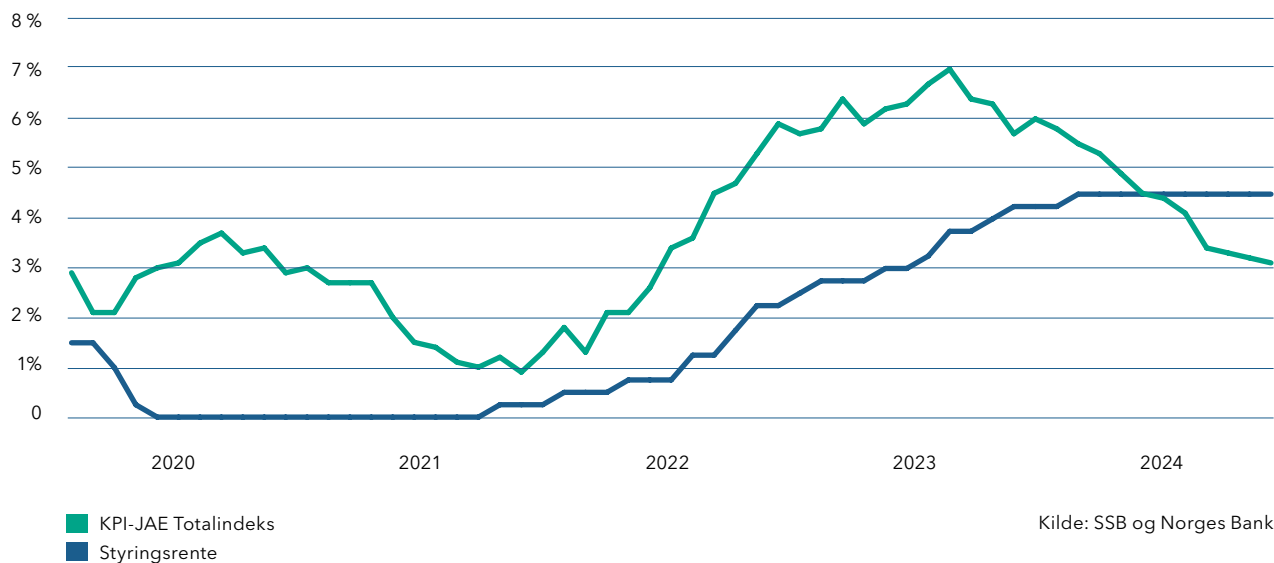
Rentenivået har ligget høyt gjennom de første tre kvartalene i år, med en styringsrente på 4,5 prosent. Dette har bidratt til å få ned prisveksten til et vesentlig lavere nivå enn det som var tilfellet for et års tid siden. Dette illustreres tydelig i figur 5 nedenfor. Da rentenivået gikk opp falt gradvis grafen for KPI. Dette skjedde ikke umiddelbart ettersom det tar noe tid før renten får full effekt i økonomien.

Det økte rentenivået bidrar til å øke kostnader knyttet til lån for både bedrifter og private husholdninger. I tillegg er det slik at det blir mer lønnsomt å spare og investere når rentenivået er høyt, kontra når renten er lav. Noe av utfordringen i mat- og drikkenæringen de siste årene har vært en avtagende grad i investeringer. Dette er en utfordring som kan by på problemer dersom den vedvarer over tid.

Figur 6 viser at bruttoinvesteringene i mat- og drikkenæringen har vært avtagende siden 2019, mens tilfellet er delvis motsatt for industri totalt sett. Her har investeringene økt gradvis den siste tiden. For å opprettholde produktivitet og lønnsomhet er næringen avhengige av å investere over tid for å unngå at kapitalslitet blir for stort. Det er også

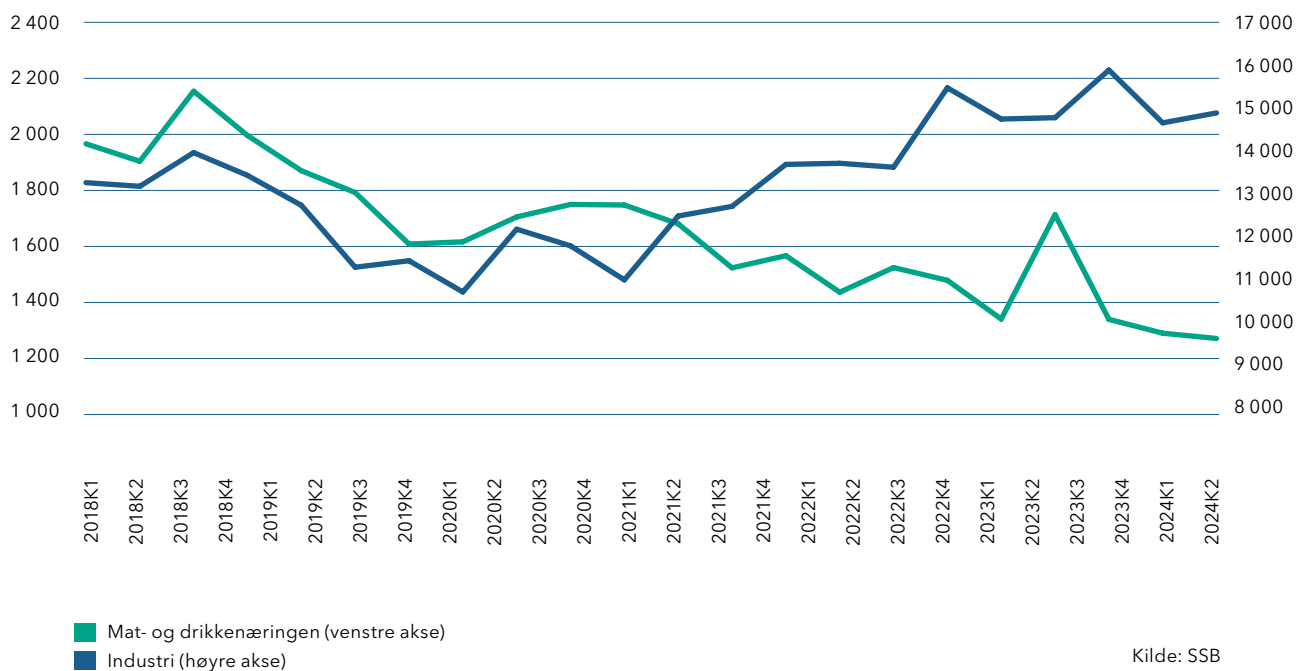
avgjørende å investere i ny teknologi etter hvert som den teknologiske utviklingen tiltar. Noe av årsaken til at næringen har lavere bruttoinvesteringer den siste tiden kan muligens forklares ved det høye kostnadsnivået de siste årene. Dette har påvirket driftsresultatet til mange bedrifter og ført til færre muligheter for investeringer.

Figur 5: Konsumprisindeks (KPI) og styringsrente

KPI-JAE viser 12-måneders endring (prosent).

Figur 6: Bruttoinvesteringer, faste 2021-priser (mill. kr) og sesongjustert

4. Det internasjonale bildet

Ser man ut over Norges grenser har prisveksten og rentenivået kommet ned på et noe lavere nivå i flere land. Den europeiske sentralbanken ESB kuttet renten på nytt i september med 25 basispunkter. Her er rentenivået nå på 3,5 prosent. Også i USA ble renten satt ned i september, dette var første gang siden 2020 at den amerikanske sentralbanken Federal Reserve (Fed) kuttet renten. Fed kuttet renten med 0,5 prosent, et såkalt dobbelt rentekutt. Her ligger nå styringsrenten i intervallet 4,75 til 5,0 prosent. Isolert sett skal et rentekutt i USA og Eurosonen kunne bidra til å styrke den norske kronkursen, noe som kan bidra til å gjøre import noe rimeligere for bedriftene i mat- og drikkenæringen.

Til tross for at kronkursen styrket seg noe umiddelbart etter rentekuttet i USA i september, ser det ikke ut som om dette har hatt noen langvarig effekt. Kronen har svekket seg mye de siste årene og utviklingen i kursen, som er illustrert ved den importveide kursindeksen I44 i figur 7, viser nettopp dette. Her måles den norske kronen mot noen av de viktigste handelspartnerne til Norge.

Den svake norske kronkursen har mye å si for mange av bedriftene i næringen, dette har også blitt løftet fram i flere av våre kvartalsrapporter tidligere. Flere undersøkelser fra NHO har vist at det store flertallet av medlemsbedriftene i NHO Mat og Drikke anser den svake kronkursen som en ulempe for deres bedrifter. Dette kommer først og fremst av at mange av bedriftene importerer mye fra verdensmarkedet, både råvarer og andre innsatsfaktorer. Her må bedriftene forholde seg til prisen på markedet og betale i utenlandsk valuta. Når kursen er ugunstig sett med norske øyne blir kostnaden av å importere høy. Størsteparten av produksjonen i næringen skjer for salg til norske kunder i Norge. Sammenlignet med eksportindustrien

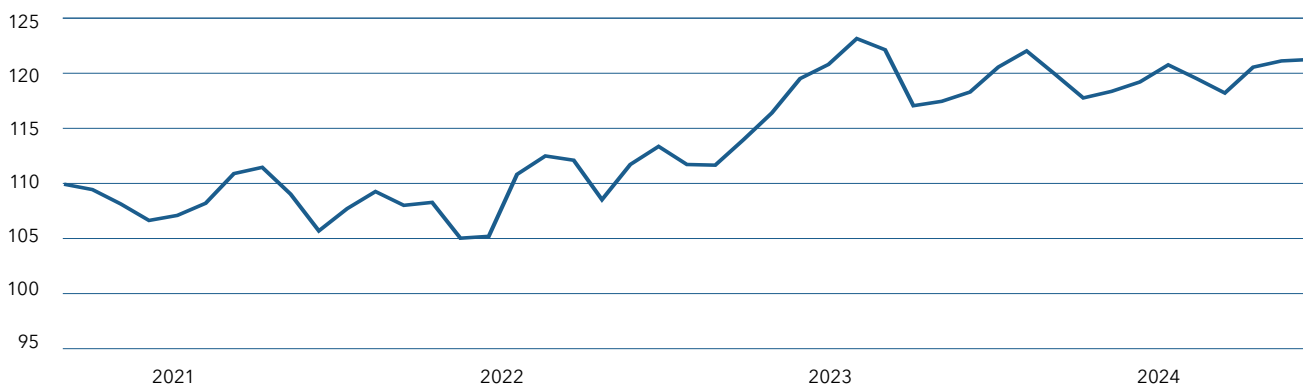
får derfor ikke bedriftene i mat- og drikkenæringen den samme gevinsten av en svak kronkurs.

I en undersøkelse i september 2024 ble medlemsbedrifter i NHO Mat og Drikke spurt følgende spørsmål: "Hvordan vil den svake kronkursen påvirke din bedrifts driftsresultat, sammenlignet med fjoråret?" Resultatene (figur 8) viser at nesten én av ti bedrifter mener dette vil føre til en stor reduksjon av driftsresultatet. Ellers mener omtrent halvparten av bedriftene som svarte på undersøkelsen at det enten vil føre til liten eller middels reduksjon. Kun tre prosent svarte at det ville øke driftsresultatet sammenlignet med i fjor. Dette viser at den svake kronkursen i stor grad påvirker mange bedrifter negativt gjennom økte kostnader.

I samme undersøkelse ble bedriftene spurt om hvor stor andel av bedriftens kjøp og salg som gjøres i utenlandsk valuta. Her viser resultatene at omtrent 20 prosent av bedriftenes innkjøp gjøres i utenlandsk valuta, mens kun rundt fire prosent av salget gjøres i utenlandsk valuta. Dette understreker poenget med at mesteparten av produksjonen skjer for det norske markedet.

De nyeste tallene for grensehandel viser at veksten fortsetter å øke også i tredje kvartal (figur 9). Her handlet nordmenn for nesten tre milliarder kroner og reiste på over 1,2 millioner dagsturer over grensen. Så langt i år har nordmenn nå handlet for over åtte milliarder kroner. Med denne utviklingen er det stor grunn til å tro at beløpet vil overstige ti milliarder kroner når året er omme. Det er fortsatt slik at de høyt avgiftsbelagte varene utgjør en stor andel av varekurven til nordmenn som grensehandler. Omtrent én fjerdedel av varekurven er alkohol, snus og sigaretter/tobakk. I tillegg utgjør dagligvarer omtrent 40 prosent av handlekurven.

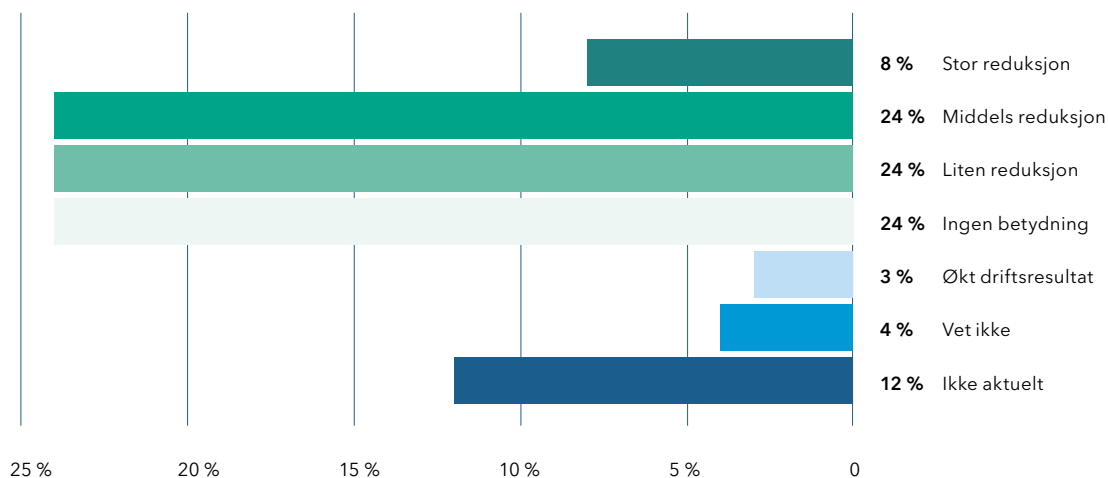
Figur 7: Importveid kursindeks (I44)*

*Importveid kursindeks (I44) måler den norske kronen mot 44 av Norges viktigste handelspartnere. En stigende kurve viser en svakere krone.

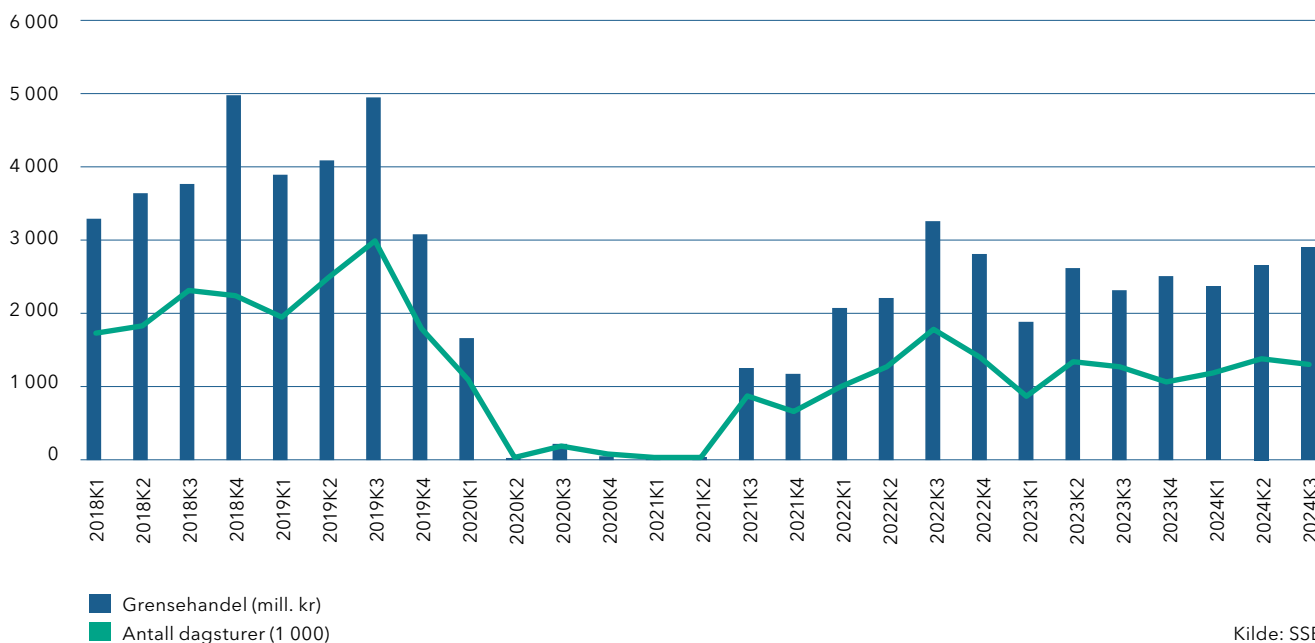
Kilde: Norges Bank

Figur 8: Effekt av svak kronekurs på driftsresultat sammenlignet med fjoråret

Kilde: NHOs medlemsundersøkelse september 2024

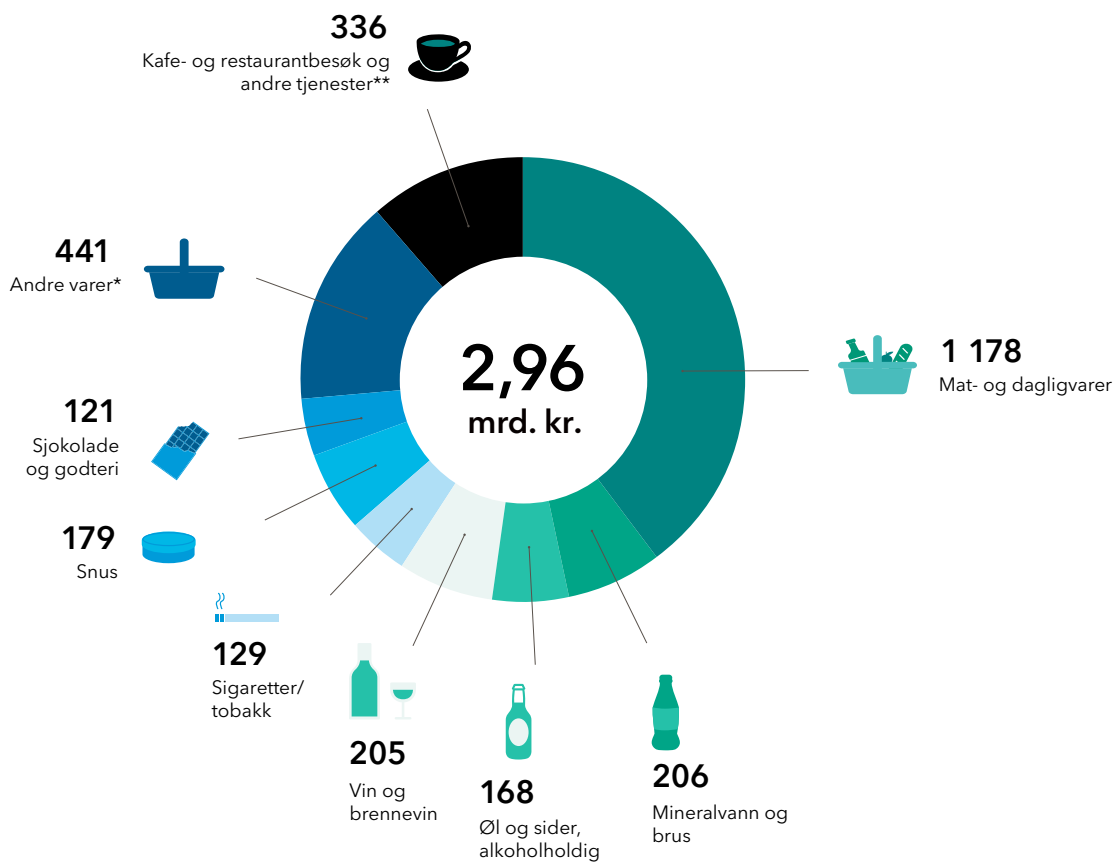
Figur 9: Grensehandel (mill. kr og antall dagsturer) per kvartal. Handlebeløp i mill. kr.*

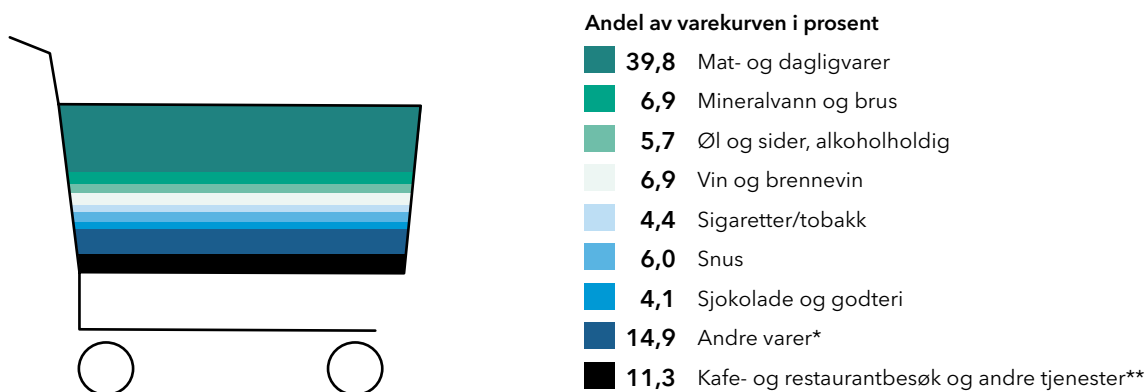
Kilde: SSB

*Merk: Fra og med 2023 er SSBs metode for innhenting av statistikk endret. Den nye metoden skal gi mer detaljert statistikk.

Figur 10a: Grensehandel fordelt på varekategorier, 3. kvartal 2024. Handlebeløp i mill. kr.

Figur 10b: Grensehandel fordelt på varekategorier, 3. kvartal 2024

* Andre varer omfatter klær og sko, kosmetikk, hygiene- og apotekvarer, drivstoff og ikke spesifiserte varer.

** Kafe- og restaurantbesøk og andre tjenester: Med andre tjenester menes ulike servicetilbud som for eksempel en frisørtime, en tannlege time, reparasjon eller service på bil.

Kilde: SSB

